

Streszczenie

„Koncepcja metafizyki realistycznej w ujęciu Mieczysława Alberta Krąpca”

Praca przedstawia metafizykę Mieczysława Alberta Krąpca jako propozycję współczesnej filozofii realistycznej. Propozycja M. A. Krąpca pojawia się na tle dość powszechnego odrzucania arystotelesowsko-tomistycznego, a zarazem klasycznego modelu filozofowania. W miejsce tego oryginalnego sposobu filozofowania od XVII wieku na agorze filozoficznej zajęły miejsce bardziej dominujące nurty filozoficzne jak: model kartezjański, kantowski, lingwistyczny czy pozytywistyczny. Skutkiem tego klasyczna metafizyka albo została zastąpiona scjentystycznym modelem racjonalnego myślenia, albo jest podporządkowana innym dyscyplinom filozoficznym, które są dostosowane do wymogów metodologicznej precyzji współczesnej nauki. Dlatego Krąpiec dostrzegał potrzebę przebudowy i przywrócenia klasycznej metafizyce statusu metodologicznego i zarazem autonomicznego, a czym właśnie odznaczać się ma proponowana przez niego współczesna wersja metafizyki realistycznej.

W rozprawie tej przedyskutowano postulaty kartezjańskie, kantowskie, lingwistyczne i pozytywistyczne w odniesieniu do kwestii określanych jako „możliwość” i „naukowość” racjonalnych wyjaśnień filozoficznych. Celem rozprawy było ustalenie, czy propozycja Krąpca spełnia kryteria naukowości i racjonalności proponowanych wyjaśnień i uzasadnień. Naukowość zakłada, że metafizyka dysponuje własnym instrumentarium metodologicznym, dzięki któremu metafizyka może rzetelnie poznawać i wyjaśniać rzeczywistość. Najprostszym sposobem sprawdzenia propozycji Krąpca jest postawienie pytania: „Czy proponowany projekt metafizyki spełnia kryteria bycia nauką?” Z drugiej strony pojawia się kwestia możliwości racjonalnych uzasadnień. Odpowiedz twierdząca na to pytanie sprawia, że Krąpca koncepcja metafizyki realistycznej może być potraktowana jako ważna i wartościowa propozycja współczesnej filozofii realistycznej. Ważne jest zatem aby odkryć także i to przesłanie Krąpca: „w jaki sposób należy uprawiać tego typu metafizykę realistyczną?” W tym celu niniejsza rozprawa jest rekonstrukcją całej metafizyki Krąpca jako odpowiedź na pytania o jej metodologiczną autonomię i naukową wartość.

Rozdział pierwszy wprowadza kluczowe pojęcia i formułuje *questio disputationis*. Autor przedstawia kluczowe dyskusje na temat relacji pomiędzy metafizyką ogólną a metafizyką szczegółową, a także problem wyodrębnienia przedmiotu metafizyki, którym jest byt jako byt. Rozdział drugi został poświęcony omówieniu transcendentálnych właściwości bytu i ukazaniu zastosowania separacji metafizycznej przy odkrywaniu tych właściwości oraz pierwszych metafizycznych zasad istnienia i poznanie rzeczy. Dalej autor omawia analogiczny

sposób bytowania rzeczy i metodę analogicznego poznania i orzekanie o bytach. W trzecim rozdziale została przedstawiona struktura bytu, która pomaga poznać wewnętrzną naturę bytów, dzięki odkryciu złożenia z aktu i możliwości, materii i formy, substancji i przypadłości, istoty i istnienia. Omówiono także poznanie przyczynowe jako ważny sposób poznania metafizycznego. Rozdział czwarty został poświęcony omówieniu kluczowych zagadnień metafizycznych i metodologicznych, które wypracowuje Krąpiec wraz z S. Kamińskim oraz próba oceny metafizyki. Punktem wyjścia było ustalenie, że realistyczna metafizyka dotyczy poznania realnego świata, a nie jakichś bytów możliwych czy konstruktów umysłowych (abstrakcyjnych). Świat realny istnieje niezależnie od tego, jak go poznajemy lub opisujemy. Jego istnienie jest niezależne od naszego poznania. Ta niezależność nie zakłada braku relacji między światem a podmiotem poznającym. Potwierdzenie tego jest istotną rolą doświadczenia w poznawaniu świata osób i rzeczy. W metafizyce Krąpiec podkreśla, że to, co jest dane w doświadczeniu, nie powinno być lekceważone, gdyż tego typu doświadczenie prowadzi w kierunku bardziej racjonalnego poznania. Ten podstawowy kontakt z realnymi rzeczami, to tak zwane doświadczenie i poznanie zdroworozsądkowe. Poznanie zdroworozsądkowe nie jest stawiane na równi z poznaniem metafizycznym, ponieważ poznanie metafizyczne, bazując na zdroworozsądkowym poznaniu, oferuje głębsze racjonalne uzasadnienie tego, co poznaje.

Aby potwierdzić naukowy status metafizyki, autor rozprawy wyróżnia cztery dziedziny poznania: *theoria*, *praxis*, *threskéia* i *póiesis*. Poznanie metafizyczne łączy się z poznaniem teoretycznym, którego celem jest prawda i w którym poszukuje się wiedzy dla niej samej. Na fundamencie takiej koncepcji nauki M. A. Krąpiec buduje swoją realistyczną metafizykę. Co najważniejsze, kwestia naukowa polegała na ustaleniu parametrów naukowych rozważań dla realistycznej metafizyki. We współpracy ze Stanisławem Kamińskim Krąpiec przyjmuje szeroką koncepcję nauki i naukowego poznania, którą określa własny przedmiot, metoda i cel. Odkrycie przedmiotu poznania metafizycznego zostało dopełnione poprzez historyczne odwołanie się do różnych koncepcji przedmiotów metafizyki, które pojawiły się w historii filozofii. Rezultatem tego odwołania się było odkrycie, że właściwym przedmiotem metafizyki realistycznej jest byt jako byt, to znaczy konkret realnie istniejący. A więc byt rozumiany jako określona treść zdeterminowana proporcjonalnym dla niej istnieniem.

Kwestia metody jest nieodzowną częścią zagadnienia naukowego statusu metafizyki. Podstawą metafizyki M. A. Krąpca jest metafizyczna separacja, wydobyta z pism św. Tomasza z Akwinu a współcześnie opracowana. Krąpiec rozciąga separację na trzy etapy: pierwszy polega na afirmacji naszego pierwotnego doświadczenia poznawczego w sądzie egzystencjalnym, który to etap charakteryzującą się spontanicznością; na drugim etapie zostaje

poddana analizie zawartość sądu egzystencjalnego, w wyniku którego następuje oddzielenie treści od aktu jej istnienia; na trzecim zaś etapie dokonuje się przejście od kategorialnego ujęcia przedmiotu do transcendentalnego na podstawie analogii w istnieniu. Wynikiem tego jest wyodrębnienie rozumienia bytu jako czegoś co ma konkretną treść i proporcjonalne do niej istnienie. O ile Krąpiec ukazuje funkcję separacji w formowaniu przedmiotu metafizyki to w Andrzej Maryniarczyk rozszerza zastosowanie tej metody na wszystkie etapy poznania metafizycznego.

Niniejsza rozprawa ukazuje całość projektu M. A. Krąpca metafizyki poczynając do wyodrębnienia przedmiotu metafizyki (bycia jako bytu), odkrycia transcendentalnych właściwości bytu i wewnętrznych złożań bytowych: aktu i możliwości, materii i formy, substancji i przypadkowości oraz istoty i istnienia w bycie. Ważne dla całości metafizyki jest odkrycie uprzączynowanego i analogicznego sposobu istnienia rzeczy oraz sformułowanie teorii przyczynowego i analogicznego poznania.

Ukazuje aktualność i wartość Krąpca koncepcji metafizyki realistycznej. Stąd ważne wnioski płynące z tej dysertacji są następujące:

- Propozycja Krąpca ukazuje filozofię jako swego rodzaju filozofię metafizyczną. Ta propozycja pomaga zagwarantować jedność filozofii, która dzieli się na metafizykę ogólną i metafizyki szczegółowe. Wszystkie dyscypliny filozoficzne łączy analogicznie rozumiany przedmiot (byt) i metoda (separacja);

- w rozprawie ukazano, że istnieje niezaprzeczalny związek Krąpca z tomizmem egzystencjalnym, jednak Krąpiec kładzie się nacisk na ukazanie metafizyki jako współczesnej wersji filozofii realistycznej. Podstawowym punktem odniesienia jest analogicznie rozumiany byt - rzecz konkretnie istniejąca, będący przedmiotem poznania i wyjaśniania. Stąd wierność rzeczywistości jest podstawą realizmu metafizycznego;

- Krąpiec buduje autonomiczną wersję metafizyki i wypracowuje dla niej odpowiednią metodę, którą jest separacja metafizyczna, oraz metoda dowodzenia i wyjaśniania dopełniana historyzmem i dowodzeniem redukcyjnym. Wykorzystując te metody, autor niniejszej rozprawa dowodzi aktualności zaproponowanej koncepcji metafizyki, skoncentrowanej na poszukiwaniu odpowiedzi na podstawowe pytanie - dia ti (dlaczego?). Odpowiedz na to pytanie wymaga poszukiwania niezaprzeczalnych przedmiotowy racji (przyczyn) pozwalających wyjaśnić badany problem;

- istnieją oczywiste różnice metodologiczne między realistyczną metafizyką Krąpca a filozofią Kartezjusza, Kanta, czy innych filozofii analitycznych lub idealistycznych. Z drugiej strony istnieją pewne metafizyczne rozbieżności w myśleniu z niektórymi realistycznymi

filozofami, takimi jak Etienne Gilson i Jacques Maritain i inni; te rozbieżności są również zauważalne w rozważaniach na temat rozumienia doświadczenia istnienia bytu, problemu partycypacji czy metody pojmowania bytu jako bytu. Wreszcie autor rozprawy wskazuje, że metafizyka proponowana przez Krapca jest wersją filozofii naukowo autonomicznej, ale nie w tym samym sensie jak to jest w przypadku nauk przyrodniczo-matematycznych.